

հեռագրէտով 14,000.000^{էն} աւելի կ'եւ
լան։ Ասիոյ միւրակաց պէս արեւուն
միայ չեն պտըտիր, և ոչ իրենց լոյսն ու
ջերմութիւնը անկէ կը մուրան․ այլ իւ
րաքանչիւր ոք մէյմէկ արեւ է, որուն
չորս կողմն հաւանականաբար ուրիշ մի
ւրակներ կը դառնան, ինչպէս մեր ա
րեւուն։ Սօտագոյն աստղը մեզմէ հե
ռու է՝ քիչէն ըսելով՝ 212,000 անգամ
որչափ որ մենք արեւէն հեռու ենք, այ
սինքն 17,000.000,000,000 միոն։ Իսկ
լոյսը որ, ինչպէս ձեզի ըսի, կէս քառոր
դուան մէջ արեւէն մեզի կու գայ, մօ
տագոյն աստղէն հասնելու համար իրեք
ու կէս տարիէն քիչ պակաս պէտք է․
իսկ հեռագոյններէն՝ թերեւս դարեր։
Արշափ ուրեմն մեծ պիտի ըլլան ասաստ
ղերը, որովհետեւ այսչափ հեռաւորու
թեանէն կը տեսնենք զիրենք։ Այժ Ը
սուած աստղին համար հաշիւ ըրած են
որ 21,114,865 անգամ արեւէն մեծ է։
« Այսչափ զարմանալիքներ կան,
տղօք, և մենք փոյթ չենք ըներ․ ու
րովհետեւ ամէն օր աչուրնուս տակն են։
Բայց ո՞վ ստեղծեց այս անբաւ միջոցը,
ո՞վ ցանեց երկինքը այնչափ լուսաւոր
ներ․ ո՞վ անոնց երազութիւն տուաւ ու
կարգ սահմանեց։ Ս'ի պատանեակք,
երբ ուսումն արարչութեան գեղեց
կութիւնն ու մեծվայելութիւնը մեզի
կը յայտնէ, խոնարհինք մեր փոշոյն
և օրհնենք Հաստիչն ու բարեբա
նենք։ Արկինք իրեն փառքը կը պատմեն․
իր վրայ կը խօսի աւազին փայլիկ հատը․
իրեն կ'ազազակէ ծովուն մանչիւնը ու
կայծակին ճայթմունքը, ինչպէս միջա
տին հաւաչանքն ալ զոր քալելու ատեն
նիդ ոտնհար կ'ընէք։ Ինքը կ'ուղղէ ար
փիններուն ընթացքն ու ճճոյն կերա
կուրը կը պատրաստէ․ նա ստեղծեց, նա
կը պահէ, նա մէկ խօսքով կրնայ իս
պառ կործանել։ »

Կը շարունակուի :

Նէ գաղղիացի մարաշախտը :

Արդէն ծանօթ են ազգերնուս հմուտ
ընթերցասիրաց մեծին՝ յաբոլէոնի զօ
րավարաց վարքն ու քաջութիւնը, որոնց
երեւելիներէն մէկն ալ իրաւամբ կը սե
պուի՝ Նէ։ Անի մը տարի է որ Վաղ
ղիոյ մեծագոր ու վարձահատոյց կայս
րութիւնը՝ ի յիշատակ այս հռչակաւոր
անձին (Նարիզի մէջ իրեն պղնձէ արձան
մը կանգնել տուաւ․ այս առթիւ ահա
մենք ալ արժան կը համարինք համա
ռօտ տեղեկութիւն մը տալու այս զօ
րավարիս վրայօք։

Այլ քիչկէնայ Վուքս, Սոսքուայի իշխան
և իր փառաւոր արդեանցը համար՝ Վա
բոլէոնէն Քաջ Գալայ մահանուանեալ,
ծնաւ 1769 յունուարի մէջ Վերմանիոյ
Սաար-Ա ուի քաղաքը․ և էր որդի տա
կառադործի մը։ Առջի բերան նօտարու
թեան ուսմունքը սորվելու մտաւ․ բայց
յետոյ իրեն աշխոյժ ու եռանդուն բնու
թեանը անյարմար սեպելով այդ վիճա
կը՝ տասնեութ տարուան հասակին մէջ
հեծելազօրաց գնդի մը մէջ մտաւ։
Արբ 1789^{էն} խռովութիւնը ծագեցաւ
գեռինքը փոքր պաշտօնէի աստիճան ու
ներ, որ ազնուական չեղողներուն ամե
նէն մեծ պատիւն էր․ բայց Նէ ամե
նայն ոգւով ինքզինքը զինուորական վի
ճակին տուած ըլլալով տեղակալ անուա
նեցաւ, և առջի զէնք առնելը Վամարը
անունով զօրավարին տակ սկսաւ․ յե
տոյ Վէպէրի տակն ալ խել մը ծառայ
եց որ իրեն կերպին վրայ շատ գոհ էր
ու շատ կը գովէր․ քիչ վերջը աջակից
զօրավարի գնդապետ եղաւ, և իր զօր
քերէն անխնայ պատուանունը ստացաւ։
1796^{էն} Վուռտանի զօրավարութեանը
տակ եղած բանակին մէջ մտնելով ը
րած նորանոր գործոյր համար վաշտի
զօրավար անուանեցաւ, և այսպէս օ
րէ օր երթալով աւելի կը մեծնար։
Բայց Սրբեմանիկի պատերազմին մէջ
իր ձին մեռնելով՝ ինքն ալ թշնամեաց
ձեռքը գերի ինկաւ։ Հօշ՝ որ ան միջո

ցին նոյն բանակին հրամանատարն էր և Վէի քաջութեան վրայ մեծ համարումն ունէր, գերեփոխութիւն ընելով թշնամեաց հետ՝ զՎէ ազատեց և գնդապետ ըրաւ։ Վրամբօֆերմիօի դաշնադրութենէն ետեւ՝ երբ թշնամութիւնները նորէն սկսան, Վէ Պետնարտօղի զօրավարութեւն տակ պատերազմելով, տիրեց Սանհէյմի։ յետոյ Պանուբեան բանակն անցաւ, որուն առաջնորդն էր Սասէնա, ու հոն նորանոր քաջութիւններ ընելէն ետեւ, նորէն հռենոսեան բանակը կանչուեցաւ, որուն առաջնահայ հրամանատարութիւնը իրեն յանձնուեցաւ։ աս միջոցին սկսաւ Վարդուս արշիդուքսին դէմ կռուիլ որ Յուրիկի մօտերը Սասէնայի գործոցը արգելք կ'ըլլար։ և ետքը բարձրագոյն հրամանատարութիւնը ըջօրպա զօրավարին ձեռքը թողուց։ Վէ հռենոսեան բանակին մէջն էր երբ նոյեմբերի 18^{ին} Ռարիզի մէջ երկոց հիւպատոսաց իշխանութեւն դէպքը պատահեցաւ։ ՕՊոնաբարդէ միայն ի լրոյ կը ճանչնար՝ ի տալիոյ մէջ ըրած հիանալի քաջութեանցը համար։ սակայն Ռարիզի մէջ ելած խռովութեան շատ ցաւեցաւ, հասարակապետութեան նորէն հաստատուելուն չար գուշակութիւն մը համարելով։ Սոս միջոցիս Սոսի առաջնորդութեանը տակ հռենոսեան բանակը նորէն պատերազմի ձեռք զարկաւ, ուր Վէ նորանոր քաջութիւններ ըրաւ, և գլխաւորապէս հօհենլինտէնի պատերազմին մէջ։ իւնիւլիի հաշտութենէն ետեւ Ռարիզ դառնալով՝ շատ պատիւ գտաւ առաջին հիւպատոսն որ զինքը իր կողմը ձգել կը ջանար։ և այս վախճանաւ զինքը հեծեղադորաց ընդհանուր հրամանատար կարգեց, և քիչ ետքն ալ հելուետիոյ կառավարութեան քով լիազօր դեսպան անուանեց։ Վէ շատ խելքով կատարեց այդ պաշտօնը, և անակ աղէկ ճամբայ մը բռնեց որ երեք ամսուան մէջ բոլոր երկիրը խաղաղեցաւ։ Վայսերական կառավարութիւնը հաստատուելէն ետեւ, Վէ մարաշխտութեան գաւազան ընդունողներուն

առաջիններէն մէկը եղաւ։ 1805^{ին} պատերազմը նորէն սկսելով՝ շատ տեղ Վէ զարկաւ զթշնամին, և գլխաւորաբար յԱլքինկէն։ և այդ յաղթութեամբ չէ թէ միայն ամբողջ այն պատերազմին ելքը որոշեց, հապա նաեւ Ուլմայ անկումը, որով չարաչար տկարացուց Ռուստրիա։ և Վաբուէոն ի հատուցումն իրեն չքնաղ վաստակօցը՝ Վուքս Ալքինկէնայ անուանեց զինքը։

Սինչդեռ Վաբուէոն անդին յԱլքստերլից կը խորտակէր զթշնամին՝ մեր անխոնջ մարաշխտն ալ ասոցին թիւրօլի մէջ, մեծ բանակին աջովը ուրիշ կարեւոր տեղերու տիրելով, որոնց մէջ գլխաւորն էր Լնսբրուք, բոլորովին լմնցուց պատերազմը, և շփոթելով ցրուեց Յուլհաննէս արշիդուքսին բանակը, Պրէննէր լեռան ստորոտներուն վրայ փճացնելով անոր վերջապահը։ Յետոյ Վարինդիա մտաւ և ինչուան Բրեսպուրկի հաշտութիւնը հոն մնաց։ Վիչ ատենէն ուրիշ նոր դաշնակցութիւն մը կազմուելով ի Ռուսաց, ի Բրուսաց, ի Շուէտէ և յԱլքիոյ՝ Վաղղիոյ դէմ, 1806^{ին} Բրուսիոյ մեծահռչակ պատերազմը սկսաւ, և Վէ վեցերորդ զնդին զլուխ կեցած՝ պատճառ եղաւ Անայի պատերազմին յաղթութեանը, և յետոյ սակաւաթիւ սպրեալ փախստէից ետեւէն իյնալով հալածեց քչեց զանոնք, և տիրեց Սակտէպուրկի, ուր խել մը պահապան և թնդանօթածիգ զօրք կային և ըստ բաւականի առատ պաշարով ամրացած էին։ Բայց Բրուսիոյ թագաւորը Փրեդերիկոս Վուլիէլմոս, թէպէտ յաղթուած՝ սակայն խօհեմութեամբ մը իր ցրուած բանակին յառաջապահը նորէն կարգի դնելով, մեծ յուսով Ռուսաց օգնականութեանը կը սպասէր։ Ինչ առաջ գնաց Վէ այս նորահաս թշնամեաց ալ և շատ պատերազմներով ջախջախեց զանոնք՝ թէպէտ անհամեմատ նուազ էին իր զօրքերը։ մեծ յարձակմամբ մը զարկաւ զՌուսները ի Տէբբէն։ Այլաւայ արիւնալից պատերազմէն ետեւ՝ դէմ կեցաւ անոնց Վէօ

նիկսպերկ նահանջելուն, որով Ֆռէիտ լանտի պատերազմին մէջ ցիր ու ցան ըրաւ անոնց ձախ թւեր: Եւրոպէոն բոլոր նոյն օրուան յաղթութեան պատիւը իրեն ընծայեց, և ամբողջ բանակը բաժնի կանչելով ողջունեցին զինքը: Ապանիոյ արշաւանաց միջոց կայսրը հրաման խրկեց իրեն որ ելլէ Ապանիա երթայ. և թէպէտ՝ Եւրոպէոն չէր այն պատերազմին, բայց այնու հանդերձ աւանայ մասնակից եղաւ այն ամէն կռիւներուն որոնցմով որ Վաղղիացիք մինչև Սատրիտ հասան: Բայց երբ յետ այնքան երկարատեւ պատերազմներէ Վաղղիացիք ստիպուեցան ետ քաշուիլ, Եւրոպէոն որ վերջապահ գնդին կը հրամայէր, շատ քաջութեամբ ու պնդութեամբ սրտի առաջնորդեց իր բանակին:

Երկէ վերջը Եւրոպէոն Սուսաւտան արշաւելու միտք ունենալով, մեծ բանակին երրորդ խումբը իրեն յանձնեց. և Եւրոպէոն շատ կոտորածներով զարկու Սուսները, մանաւանդ վերջին անգամ Սուսերայի մեծ պատերազմին մէջ, որով Վաղղիացիք քաղքին տիրեցին, և ինքը՝ Եւրոպէոն Մոսոսայի Իշխան պատուանունին արժանի եղաւ: Բայց երբ Սուսք քաղքին կրակ տուին, և անկարելի եղաւ յաղթողաց այդ աւերակներուն մէջ բնակիլը՝ կայսրը նահանջ ընել հրամայեց: Բանակին վերջապահ գնդին հրամանատարութիւնը, որ դժուարին՝ բայց միանգամայն փառաւոր պաշտօն մը կը համարուէր, քիչ մը ատեն Տալու ընելէն ետեւ՝ Եւրոպէոն յանձնեցաւ, թէպէտ անդադար թշնամոյն յարձակմունքներէն կը նեղուէր, բայց անով հանդերձ կարելի եղածին չափ շատ վտանգներէ ազատեց վերջապահ գնդը:

Եւրոպէոն կարգով կանոնով եղաւ, որչափ որ այն ձախող եղանակին խրատութիւնը և գազանացեալ թշնամոյն յամառութիւնը կրնէրէր: Արքայապետ Վաղղիացիք յիշեց, սովէն և Եւրոպէոն յարձակմունքներէն շատ բան քաշեց. բայց մարաջախտը ամենուն օգնութեան կը վազէր, ամենուն

պիտոյքը կը հոգար, և ուր որ վտանգ կամ աղէտք մը ըլլար՝ անվրէպ հոն կը գտնուէր արիասիրտն՝ Եւրոպէոն: Նոսկ յետոյ մերկ իր ունեցած թնդանօթածիգ զօրքէն, պատերազմական աղիւն և ձիերէն, և միայն երեք հազար խոնջ և ոգեսպառ եղած զօրքով հասաւ ու միացաւ կայսեր գնդին հետ. մինչդեռ մեծ բանակին մէջ մտքերնին դրած էին որ Եւրոպէոն իր գունդը ձիւնէ լեռներու տակ թաղուած ըլլան: Պէտք էր եղած կորուստներուն ու կոտորածներուն տեղ Վաղղիացիներ զօրք, նոր բանակ կազմել. այս դիպուածիս մէջ ահա նոյն պէս շատ զարմանալի եղաւ Եւրոպէոնի գործունէութիւնը, որով նոյն իսկ 1813ին գարնան Վերմանիոյ մէջ նորէն իր ստուար բանակներովը զօրացաւ, և Եւրոպէոն երրորդ գնդին հրամանատարութիւնը ձեռք առաւ: Ինչպէս և Պօլցէնի պատերազմներուն մէջ իր քաջութեամբ վրայ զամէնքը հիացուց: Բայց Շլէզիոյ մէջ նեղը մտնելով, և Լէյպցիցի մէջ Ռուսներէն յանկարծակիի գալով՝ քիչ մնաց որ թշնամոյն բազմութիւն պիտի ընկճուէր, և ահա կայսրը իրեն օգնութեան հասնելով զինքը վտանգէն խալըսեց: Եւրոպէոն ետեւ Եւրոպէոնի Սրեզտայի պարիսպներուն տակ եղած մեծ կռուին մէջ ձախ թւին հրամայելով՝ հոն ալ նորանոր փառաց արժանի եղաւ. նոյնպէս Իլլաիայի պատերազմին մէջն ալ մտաւ:

Բայց արդէն բոլոր Եւրոպայի միացեալ Վաղղիոյ կործանումն կը սպառնար, և Եւրոպէոն հանձարը միայնակ մնացեր էր այնչափ զօրութեան դէմ դնելու համար: Եւրոպէոն անգամ հեռացաւ կայսեր քովէն 1814ին եղած անմահական պատերազմներուն մէջ. բայց երբ տեսաւ որ Եւրոպէոն ստիպուած էր սակաւ զօրքով մը զՖրանսիայի պաշտպանելու, կ'ըսէն թէ առաջինը եղած է Եւրոպէոնի իմացնելու որ անհրաժեշտ հարկէ կայսրութիւն հրաժարիլ: Եւրոպէոն Եւրոպէոն ձեռքով խել մը բանազնացութիւններ ըրաւ դաշնակից պետութեանց զխաւորներուն հետ, բայց փուճ տեղը:

Վաթուկներն ի վաղաքուհիներն ետև Վե
Պուրպոնեանց ծառայութեան մըտ-
նողներուն մէջ առաջիններէն մէկն ե-
ղաւ, և ի ռեզուլիկոս ժԸ մեծապարգև
մեծարեց զինքը: Վիչ ատենէն այլ և
այլ պատճառներու համար Շաղոտէօ
նիմոտիր Վոնտրէօ ըսուած երկիրնե-
րը ելաւ քաշուեցաւ: Սինչդեռ ինքը
հոնտեղ առանձին խաղաղութիւն կ'ապ-
րէր՝ թագաւորը յանկարծ իմանալով
որ Վաթուկն Վոսվանսի ափունքը ցա-
մաբելերէ, հրաման իրկեց Վեի որ ել-
լայ Պրզանսօն երթայ, ուր վեցերորդ
խմբին հրամանատարն էր: Սակայն մա-
րաշխտը յառաջ քան իւր պաշտօնին
երթալու, նախ մէկէն Վարիզ վազեց
և թագաւորին ներկայացաւ իր ունե-
ցած մոտերմութեւ վրայ վստահացնե-
լու համար զինքը. և թագաւորէն
բաժնուելու ատեն՝ յետ միանգամ գո-
րովանօք անոր ձեռքը պագնելու՝ ըսաւ,
որ շաք չանցնէր Եւրոպայի խառնարարը եր-
կնի վանդակով իրեն առջև էլ բերէ: Եր-
բոր Պրզանսօն հառաւ հոն իր զօրքը
ժողովելով բանակ կազմեց, և մարտի
10ին նամակ մը գրեց Վրդուա կոմսին,
թագաւորին եղբօրը, վստահացնելով
զինքը իր հաւատարմութեւ վրայ. եր-
կրորդ օրն ալ Սուլ մարաշախտին իմա-
ցուց որ կը պատրաստուէր Բիւսաճօնի դէ-
մը ելլելու. և իրօք շուտ մը ելաւ Սօն-
լի-Սօնիէ գնաց: Սակայն Վաթուկն
արդէն (մարտ 10) պատերազմի պատ-
րաստ բանակով մը Վրնիօպլը և Սիօն
քաղաքները մտեր էր, ու Վեին զօրքերն
ալ միաբերան կը խնդրէին որ Սիօնի
վրայ քաշեն, չէ թէ կայսեր առաջ գա-
լը արգիլելու համար, այլ մանաւանդ
որպէս զի իրեն հետ միաբանին:

Սյամիջոցներուս Վաթուկն զՊերդ-
րան Վեի պատգամաւոր իրկեց որ երթայ
յորդորէ զինքը որ անօգուտ տեղը դէմ
դնելով քաղաքական պատերազմներու
պատճառ չըլլայ. Վաթուկն Պերդրա-
նը խաւրելու ատեն ասանկ ապսպրեց.
«Վայէ որ համոզես զինքը, բայց չեմ
ուզեր որ շատ աղաչես. ապա թէ ոչ կը
կարծէ թէ կը վախեմ իրմէ, և կը սկսի

ծանրէն քաշել:», իսկ Վե չկրնալով
խուլ ըլլալ իր նախկին տիրոջը յորդոր-
ներուն, և լսելով ալ որ դեռ ուրիշ նո-
րանոր գնդեր ալ իրեն հետ միաբա-
նէր են՝ ժողովեց իր զօրաց գլխաւորները
և անոնց յայտարարութիւն մը կար-
դաց, որուն մէջ այս խօսքերս կային.
«Վաթուկն ասկէ վերջը Պուրպոնեանց իրա-
ւունքը ցյաւիտեանս կորստած է. Վաթ-
ուկն օրինաւոր գահակալութիւնը այս
օրուան օրս ազգին ուզելովը Վաթուկ-
նի կ'իյնայ՝ որ է մեր տէրը, և մեր վրայ
թագաւորելու միակ իրաւունքն ունի:»,
Բայց Սիննայի ժողովքը որոշելով որ
նոր զօրաժողով ըլլուի, Վաթուկն իր
բանակը Պելձիոյ սահմանագլուխը ժող-
ովեց. և բանակին գլուխ և առաջնորդ
կենալու համար երբոր Վարիզէն ճամ-
բայ կ'ելլէր՝ զմարաշախտն ալ հետը տա-
րաւ: Սաղեուլուի մէջ Վե որ 38,000
զօրաց և 90 թնդանօթի կը հրամայէր,
չկրցաւ լիովին գոհ ընել զկայսրը՝ ժա-
մադրեալ ատենին չկարենալով իրեն ո-
րոշեալ տեղը գտնուիլ: Բայց թէ որ այն
յիշատակաց արժանի օրուան մէջ Վեի
ատենին չհասնիլն ու դանդաղութիւնը
իրեն արատ մը բերէ, բայց իրեն ցու-
ցըցած արութիւնը խելքէ մտքէ վեր է,
ինչպէս էր միշտ: Վայն ահեղազօր պա-
տերազմին կորստեան պատճառը չէ թէ
Վեի դանդաղութիւնը եղաւ, հապա
ուրիշ ալ մեծամեծ առիթներ:

Պատերազմէն ետև Վարիզ դառնա-
լով յուլիսի 3ին Վարիզի դաշնադրու-
թիւնը հրատարակեցաւ, որուն երկու
տասաներորդ յօդուածը այս խնդրոյս
վրայ էր. «Վեին ին պիտի չդաշուի ու
ռանձնական անձի կամ ստացուածոյ
մայրաքաղաքին բնակիչքը և բոլոր ներ-
կայապէս գտնուողները անարգել իրենց
իրաւունքն ու ազատութիւնը պիտի վայե-
լեն, և ամենեւին պիտի չքննուին և ոչ
ալ նեղութիւն մը պիտի կրեն այն պաշ-
տօններնուն, կամ ըրած գործքերնուն
համար. ինչպէս իրենց քաղաքական
մտածմանց և կամ կարծեաց համար
ալ:», Եւ աւելի մեծ ապահովութիւն
մը տալով կ'ըսէր հնգետասաներորդ յօ-

դուածին մէջ: «Եթէ երբեք այս դաշնագրութեան յօդուածներուն գործադրութեան մէջ դժուարութիւն մը ելլէ, իրաւունքը աւելին պատահաւոր պիտի ըլլայ գաղղիական բանակին և Ռարիզ քաղքին:» Հոս է ահա Եթի թշուառութեան պատճառը:

Վաշնագրութեան այս յօդուածները բոլորովին ապահովուցին զինքը, վասն զի յայտնապէս իրեն շահաւոր էին. ի վերայ այսոր ամենայնի իր ընտանեաց սաստիկ թախանձանացը զիջանելով, որ ապահովութեան համար իրեն խորհուրդ կու տային հելուետիա փախչիլ, վերջապէս ամենապարզ զգեստ մը հագած ճամբայ ելաւ. միայն հետն առած էր իր տաճկական փառաւոր սուրը, զոր Վաթուէն ատենօք իրեն ընծայ ըրերէր, և որ դժբաղդաբար յետոյ իրեն բռնուելուն պատճառ եղաւ: Ի իօն հասնելով իմացաւ որ սահմանագլուխը ամենայն զգուշութեամբ կը պահպանեն Ռաստրիացիք: Հոն եղած միջոցը լսեց դարձեալ որ զինքն ալ հայրենեաց մատնիչներուն մէկը սեպեր է Պուրպոնեան կառավարութիւնը, և թէ որ ձեռք իշնալու ըլլայ զինուորական ատենանով պիտի դատուի: Եթառանցատեն կորսնցընելու մէկէն Պրասուի տիկնոջ գղեկը ապաստանեցաւ, որ իրեն ամուսնոյն ազգականն էր, Վանդալ նահանգին մէջ () վերնեւրի մօտ: Բայց տէրութիւնը կասկածի երթալով խուզարկութիւնը անել տուաւ գղեկին մէջ ու զինքը բռնեց:

() գոտոսի 19ին Ռարիզ տարուելով նոյն 8ին զօրավարաց ատենի մը դիմացն հանուեցաւ, որուն անդամներն էին՝ նախ մարաջախտն Սուլտան՝ նախագահ ժողովոյն, յետոյ Սասէնա, Սուլթիէ և () ժըրօ մարաջախտները, և տեղապահ զօրավարի Վազան, Վաթարէտ և Սիլաթ: Ընալ Սոնէյ պիտի ըլլար ժողովոյն նախագահը, բայց երբ այն յանձն չառաւ այսպիսի մեծ մարդու մը դատաւոր նստելու՝ վար ձգեցին զինքը իր պաշտօնէն, և երեք ամսուան բանտարգելութեան դատապարտուեցաւ: Համ գղեկին մէջ, և տեղը

անցաւ Սուլտան իր երիցութեանը պատճառաւ: Բայց Եթ բողոքեց թէ ժողովը ամենեւին իշխանութիւն չունէր զինքը դատելու. որովհետեւ ինքը ծերակոյտի անդամ ըլլալով, կ'ուզէր որ նոյն ժողովը ընէ իր քննութիւնը: Սրան եղած ամբաստանութիւններն էին նախ իբրեւ մատնիչ թագաւորին, և երկրորդ տէրութեան անդորրութիւնը խանգարող: Եթագաւորին խորհրդականներն ալ ամենամեծ անխոհեմութիւն մը ըրին՝ ուզելով որ յանուն Սուրոպայ դատուի աս խնդիրս: Եթ թէպէտ և բողոքեց դաշնակից պետութեանց երեսփոխաններուն, որ ըստ Ռարիզու դաշնագրոյն չէր կրնար իրեն վրայ դատաստանական քննութիւն ըլլուիլ, բայց իրեն բողոքը բանի չեկաւ. և երբոր Սիլլընկընէն այս դաշնագրոյն մեկնութիւնը ուզեցին՝ պատասխան տուաւ թէ՝ «Վաշնագրոյն այն խօսքը միայն օտարականաց համար էր, և ոչ թէ Սուրովիկոս ԺԷ՝ հպատակացը համար:» Եթն ատեն ի վերջին հնարա ունեց խորհուրդ տուին Եթի որ իրեն օտարազգի ըլլալը ցուցնէ. որովհետեւ ըստ սահմանագրութեան Սիլլընկընէն ժողովոյն որ նոյն տարին գումարուած էր, Սաար-Սուի գաղղիական հողէն դուրս ձգուած էր: Եթ յանձն չառաւ այս ցածութիւն, որով ապրանաց ուրիշ հնարք մը չմնաց բայց եթէ ահաւոր վճռոյն սպասէ. և յիշուի 1815 դեկտեմբերի 6ին բազմութիւն քուէից առաւելութեւ զինքը մահահան դատապարտեցին: Պէտիէ, Տիւբէն ջատագովներն ալ բանի մը ձեռնհաս չեղան: Իսկ ինքը Եթ եթէ բանտարգելութեան ատեն, եթէ դատաւորաց առջև, և եթէ նոյն իսկ իր վճիռը լսելէն ետեւ նոյն քաջութիւնը ու նոյն ոգին պահեց իր վրայ, որ իրեն զինուորական երկայն ասպարիզին մէջ երբեք միջոց մը ձեռքէ չէր թողուցած, մանաւանդ թէ բոլոր կենացը նկարագիրն էր. վասն զի ինչպէս յարձակման մէջ կրտկոտ ու սոսկալի էր, նոյնչափ ալ նահանջման մէջ հանդարտ ու տոկուն էր:

Երկրորդ օրը առաւօտանց կանուխ տին զինքը Ի իւքսանպուրի պալատին պարտէզը տարին, ուր յաջորդ առաւօտը հրացանի գնտակներն իրեն արի կեանքը վերջացուցին: Երբոր մահուան ժամադիր վայրկեանը եկաւ՝ աներկիւղ ոգով երեսը դէպ 'ի զինքը սպաննելու պատրաստ կեցող զօրաց դարձնելով, յետ միանգամ զինքը դատապարտող ատենին դէմ բողոքելու, ձախ ձեռքով զբխարկը վար առաւ և աջը սրտին վրայ դնելով հաստատ ձայնով մը կանչեց. « Ինկերք, կատարեցէք ձեր պարտքը և հոս նշան առէք: », հազիւ այս խօսքս ըսաւ, և ահա գնտակներուն հարուածներէն գետին գլորեցաւ: Եւ ինչ ամենայն բոլոր ջանքն ու աշխատութիւնը պարապի ելան, և իրեն ուրիշ բան չէր մնար ընելու՝ եթէ ոչ իր ցաւալի նշխարները տեղ մը ամփոփել: Ինչոյն ութն ընտանիքը զինքը Իսրիլի լէւրաշէզ ըսուած գերեզմանոցին մէջ թաղել տուին. և ճիշդ իր մեռած տեղը ասկէ վեց տարի առաջ 1854^{ին} իրեն պղնձէ արձան մը կանգնուեցաւ: Իր մահուանէն ետեւ ընտանիքը իրեն յիշատակարանները 'ի լոյս ընծայեցին, որ երկու հատորի չափ են: Ի, է չորս որդի թողուց. առջինը, որ 1803^{ին} ծնած էր, իշխան Սոսթոլայի կոչուեցաւ, 1831^{ին} Գաղղիոյ ծերակուտին մէջ մը տաւ, և յետոյ մեծ երգահանի անուն հանած է. երկրորդը Գուքս Ելքինկէնայ, վաշտի զօրավար եղաւ և 1854^{ին} հոգեւորական վարժանեցաւ Կոստանդնուպոլիս, վերջին Խորիմու պատերազմին սկիզբները, իր մօրը մահուան լուրը առնելէն քանի մը ժամ ետեւ. իսկ մէկու երկուքը կը կոչուին Եստիար և Եսթէն Ի, է:

Դիւցազներգակ քերթոքիւն:

Դիւցազներգակ քերթ ութիւնն ըստ հասարակ կարծեաց բոլոր բանաստեղծական գրուածոց մէջ ամենէն յարգին

սեպուած է, և միանգամայն լաւ յաջողցնելը ամենադժուար: Եւ այսինքն է թէ անանկ զուարճալի և ախորժալուր պատմութիւն մը գրելու համար որ նաեւ լի ըլլայ պատշաճ դէպքերով, և զանկալ փոփոխութեամբ բարուց և նկարագրութեանց կենդանացնելու համար, և երկայնութեան մէջ ամէն անձի յատուկ կիրքն ու գրութեան վսեմ ոճը պահելու համար՝ ինչպէս որ դիւցազներգութիւնը կը պահանջէ՝ շատ մեծ ճիշդն պէտք է բանաստեղծական հանձարոյ: Եւ որ համար է որ ամենաքիչ եղեր են այս ճիւղիս մէջ յաջողութեւր. և կան քանի մը անանկ խիստ բնադատներ որ հազիւ կը հաւանին Եստիարին և Եսթէականէն զուրս եղած աս տեսակ քերթութեանց դիւցազներգութիւն անունը տալու:

Դիւցազներգութիւնը այլ և այլ տեսակ բանաստեղծական ճիւղերու մէջ ամենէն աւելի բարոյական ունեցողն է. բայց իրեն այս վախճանին համար, որ է՝ ինչպէս ըսինք յառաքինութիւն յորդորել, բաւական չէ Եստիարին առականերուն պէս ամբողջ պատմութեան վերջը մէկ բարոյական մը ունենալը. վասն զի ոչինչ ու մնտի շահ մըն է երկայն դիւցազներգութիւն մը կարգալ ու միայն վերջը քանի մը հասարակ բարոյական խրատներ քաղել: Դիւցազներգութե մը արդիւնքն է որ առանձին մասեր տալաւորութիւն ընեն ընթերցողին մտքին վրայ, ոչինչ նուազ նաեւ բոլոր քերթութեան մեծամեծ օրինակներ ընթերցողին առջեւ հանդիսացնելով, ու վեհ զգացմունքներով իրեն սրտին եռանդը վառելով և քան զինքն 'ի վեր բարձրացնելով: Իսկ հեղինակին դիտած վախճանն է մեր գաղափարները մեծցնել առ մարդկային կատարելութիւն, կամ այսպէս ըսենք, զարմանքնիս շարժել: Եւ որ ասիկայ չկրնար ըլլալ բայց միայն դիւցազնական գործոց և առաքինի բնաւորութեանց յարմար տեսարաններ բանալով մեր առջեւ. վասն զի գերազանց առաքինութիւն այն է որ 'ի վեր քան զա-